

JOANNA MICHALCZYK

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

**PRZEMIANY W POLSKIM HANDLU
ZAGRANICZNYM PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI
W OKRESIE POAKCESYJNYM**

Streszczenie

Celem artykułu jest charakterystyka przemian w polskim handlu międzynarodowym produktami rolno-spożywczymi po akcesji do UE w ujęciu wartościowym, geograficznym i asortymentowym oraz identyfikacja najważniejszych czynników kształtujących kierunki rozwoju polskiej wymiany. W latach 2004–2011 zauważalna była intensyfikacja zarówno eksportu, jak i importu tych produktów, przy czym w pierwszych latach członkostwa dynamika wywozu były wyższe od przywozu, co wpływało na rosnące dodatnie saldo obrotów. Przeważająca część krajowego eksportu była kierowana na teren Wspólnoty, jednak od 2009 roku można zaobserwować nieco większe zainteresowanie wśród krajowych eksporterów rynkami zbytu w państwach trzecich.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, produkty rolno-spożywcze, Unia Europejska

Wprowadzenie

Sektor rolno-spożywczy jest działem polskiej gospodarki, który w minionych latach uległ istotnym przeobrażeniom. Obserwowane zmiany wynikały głównie z akcesji kraju do struktur europejskich, i co się z tym wiąże, z przyjęcia mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej, która najbardziej wpływała na sytuację w badanym sektorze. Wśród obszarów jej oddziaływania, poza regulacją krajowej produkcji i wsparciem rozwoju obszarów wiejskich, na szczególną uwagę

zasługuje kształtowanie się wymiany rolno-spożywczej Polski. Ta ostatnia uwarunkowana jest, z jednej strony, zniesieniem barier w wymianie z krajami członkowskimi, z drugiej – w związku z postępującą globalizacją – panującą sytuacją na świecie.

Celem artykułu jest charakterystyka przemian w polskim handlu międzynarodowym produktami rolno-spożywczymi po akcesji do UE w ujęciu wartościowym, geograficznym i asortymentowym oraz identyfikacja najważniejszych czynników kształtujących kierunki rozwoju polskiej wymiany po 1 maja 2004 roku. W tym celu wykorzystano metodę opisową, analizę i wnioskowanie statystyczne.

1. Wartość obrotów handlowych Polski produktami rolno-spożywczymi

W latach 2004–2011 istotnie wzrosła wymiana handlowa Polski produktami sektora rolno-spożywczego z zagranicą. W roku 2004 całkowity eksport wyniósł około 24 mld zł, natomiast w 2011 roku badany wywóz osiągnął wartość blisko 62,5 mld zł. W efekcie, poza 2008 rokiem, roczne realne przyrosty eksportu kształtowały się w granicach 10–20%. Jeśli chodzi o polski import artykułów rolno-spożywczych, to wzrósł on – z około 20 mld zł do prawie 52 mld zł. Jego przyrosty w ujęciu realnym nie odbiegały znacznie od odnotowanych w eksporcie. Konsekwentna przewaga wartości eksportu nad importem skutkowałą utrzymaniem się przez cały badany okres dodatniego salda wymiany rolno-spożywczej. Z wyjątkiem roku 2008, kiedy było ono najniższe, w poszczególnych latach jego wartość była coraz większa.

Spowolnienie tempa wzrostu polskiego eksportu notowano w latach 2004–2008. Wówczas indeks realnej dynamiki wywozu spadł z ponad 130 do około 102. Podobny trend można było zaobserwować również w wywozie produktów wyłącznie do państw członkowskich UE, a także poza rynek Wspólnoty (tab. 1 i 2). Można sądzić, że był to m. in. skutek pojawiającego się globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego.

Analizując wymianę rolno-spożywczą z krajami Unii, warto podkreślić ich dominujące znaczenie w całkowitym polskim eksporcie i imporcie. Zaobserwowany w minionych latach znaczny wzrost wywozu żywności i produktów krajowego rolnictwa był spowodowany przede wszystkim otwarciem granic Wspólnoty dla tych produktów. Jeszcze w 2004 roku wartość badanego eksportu do ugrupowania wyniosła nieco ponad 17 mld zł, co stanowiło 72% całkowitego wywozu.

Tabela 1. Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004–2011 (w mln zł)

Rok	Ogółem			Handel z UE					Handel poza UE		
	eksport	import	saldo	eksport		import		saldo	eksport	import	saldo
				w mln zł	udział %	w mln zł	udział %				
2004 ^a	23 805,0	20 045,9	3 759,1	13 461,4	56,5	10 650,4	53,1	2 811,1	10 343,6	9 395,5	948,0
2005	28 914,8	22 153,3	6 761,5	17 143,1	72,0	12 527,4	62,5	4 615,6	6 661,9	7 518,5	-856,5
2006 ^b	33 545,9	25 333,2	8 212,7	21 395,0	74,0	14 012,4	63,3	7 382,6	7 519,8	8 140,9	-621,1
2007	38 277,8	30 618,7	7 659,1	25 660,9	76,5	15 919,3	62,8	9 741,6	7 885,0	9 413,9	-1 528,9
2008	40 822,9	35 929,8	4 893,1	26 256,9	78,3	16 125,7	63,7	10 131,2	7 289,0	9 207,5	-1 918,5
2009	49 616,6	40 094,1	9 522,5	30 773,9	80,4	20 590,3	67,2	10 183,6	7 503,9	10 028,4	-2 524,5
2010	53 979,7	43 646,5	10 333,2	33 340,9	81,7	25 309,0	70,4	8 031,9	7 482,0	10 620,8	-3 138,8
2011	62 414,4	51 651,9	10 762,5	40 170,3	81,0	28 101,5	70,1	12 068,8	9 446,3	11 992,6	-2 546,3
				42 766,2	79,2	29 919,6	68,5	12 846,6	11 213,5	13 726,9	-2 513,4
				49 070,9	78,6	36 344,9	70,4	12 726,1	13 343,5	15 307,0	-1 963,6

^a – Dane dla 2004 roku podano w dwóch wariantach: wyżej dla piętnastu krajów członkowskich UE, niżej – dla dwudziestu czterech.

^b – Dane dla 2006 roku podano w dwóch wariantach: wyżej dla dwudziestu czterech krajów członkowskich UE, niżej – dla dwudziestu sześciu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego*, GUS, Warszawa 2005–2012.

Tabela 2. Realna dynamika eksportu i importu artykułów rolno-spożywczych w latach 2004–2011 (rok poprzedni = 100, deflator – średnioroczna stopa inflacji; %)

Rok	Dynamika eksportu			Dynamika importu		
	ogółem	do UE	poza UE	ogółem	z UE	spoza UE
2004	130,4	144,9	115,4	123,8	126,1	121,3
2005	119,0	122,2	110,6	108,2	109,6	106,1
2006	114,9	118,8	103,8	113,2	112,5	114,5
2007	111,3	114,3	100,4	117,9	124,6	106,3
2008	102,4	104,0	95,7	112,6	118,0	101,6
2009	117,4	116,4	122,0	107,8	107,3	109,1
2010	106,0	103,8	115,7	106,1	103,8	111,6
2011	110,9	110,0	114,1	113,5	116,5	106,9

Wartości dynamiki dla 2004 roku dotyczą przyrostów handlu z piętnastoma krajami UE, dla lat 2005–2006 – z dwudziestoma czterema, od 2007 roku – z dwudziestoma sześcioma.

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego...*

W roku 2011 sprzedaż ta wyniosła już ponad 49 mld zł, co stanowiło 78,6% całkowitego eksportu. W imporcie odnotowano wzrost odpowiednio z 12,5 mld zł (około 63% przywozu) do blisko 36,5 mld zł (około 70%). Saldo wymiany z państwami członkowskimi sukcesywnie rosło do 2007 roku, następnie w 2008 roku istotnie się pogorszyło, jednak później znów się zwiększyło i ustabilizowało na poziomie 12–13 mld zł. Warto dodać, że głównym powodem wzrostu udziału państw UE w polskiej wymianie od 2004 roku były nie tylko rozszerzenia ugrupowania o kolejne kraje (w latach 2004 i 2006), ale również szybsze (do 2008 r.) tempo przyrostu eksportu i importu z krajów członkowskich niż w przypadku państw trzecich. Od roku 2009 relacje te uległy jednak zmianie. Wskaźniki dynamiki wymiany były wyższe dla państw trzecich, co wpłynęło na zmniejszenie się udziału państw Unii w polskim eksporcie z 81% w 2009 roku do 78,6% w 2011 roku (tab. 1 i 2).

Wymiana z państwami trzecimi w latach 2004–2011 cechowała się znacznie niższymi i stosunkowo ustabilizowanymi wartościami eksportu i importu. Choć od 2009 roku można było zauważyć wyraźne ożywienie wymiany z tymi państwami, nie wpłynęło ono jednak istotnie na poprawę ujemnego od lat salda obrotów. Z kolei jedną z przyczyn odnotowania w 2008 roku rekordowo niskiego salda wymiany, czyli około –3,1 mld zł, był wspomniany globalny kryzys, który utrudnił polskim eksporterom wywóz żywności do tych krajów (tab. 1 i 2).

Podsumowując, akcesja Polski do UE wyraźnie zintensyfikowała kontakty handlowe kraju oraz wpłynęła na utrwalenie się dodatnich wartości salda

wymiany. Wcześniej, w latach dziewięćdziesiątych i do 2002 roku włącznie, badane saldo wymiany było ujemne¹. Dostęp do ogromnego i nieskrępowanego barierami handlowymi rynku zbytu oraz wzrost liczby partnerów należących do ugrupowania (najpierw z 15 do 24, a potem do 26) znacznie zwiększyły polskie obroty produktami rolno-spożywczymi. Jeśli chodzi o eksport do Wspólnoty, to jego przyrost od 2004 roku (24 kraje) do 2011 roku (26 krajów) wyniósł około 186%, a importu – około 190% (tab. 1).

W przypadku wymiany rolno-spożywczej z państwami trzecimi obroty rosły, ale zdecydowanie wolniej. Przyrost polskiego eksportu w badanych latach wyniósł około 100%, a importu około 104%. Ponadto na uwagę zasługuje istotny wzrost wartości wywozu do tych krajów od 2009 roku po okresie stabilizacji w latach 2004–2008. Z kolei w imporcie do 2008 roku można było dostrzec tendencję umiarkowanie rosnącą, a w następnych latach nieco większe przyrosty (tab. 1 i 2).

2. Struktura geograficzna polskiego handlu międzynarodowego produktami rolno-spożywczymi

Po przystąpieniu do UE lista najważniejszych partnerów handlowych Polski nie uległa zasadniczej zmianie. Tworzy ją dwadzieścia krajów z ustabilizowanym udziałem (82–83%) eksportu (wyjątkiem jest ostatni analizowany rok, gdy udział ten spadł do 80%) oraz z rosnącym – z około 73% w 2005 roku do blisko 80% w 2011 roku – udziałem importu. Są to państwa UE oraz kraje trzecie, wśród których należy wymienić Rosję, Ukrainę, USA, Norwegię i Brazylię. Ponadto, w ostatnich latach wzrosło znaczenie Chin w dostawach na polski rynek produktów rolno-spożywczych².

Czołowym partnerem Polski w wymianie rolno-spożywczej są Niemcy, których udział w zakupach krajowych produktów w pierwszych latach członkostwa nieco zmalał – z 25,6% w 2004 do 22,8% w 2009 roku, a następnie już się nie zmieniał. Z kolei znaczenie Niemiec w imporcie się umocniło, co pokazuje wzrost ich udziału z 14,7% w 2004 roku do 23,3% w 2011 roku³. Innymi, wartymi uwagi partnerami w polskim wywozie są Włochy i Holandia, o udziałach usta-

¹ www.stat.gov.pl (25.01.2013).

² Obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego...*

³ *Ibidem*.

bilizowanych na poziomie 5–6%, oraz kraje, które zwiększyły swoje znaczenie w polskich dostawach: Czechy (wzrost udziału z 5,3% w 2004 r. do blisko 7% w ostatnich latach), Wielka Brytania (wzrost z 5,8% w 2004 r. do około 7%) oraz Francja (wzrost z około 3% do blisko 6%). Największym odbiorcą polskiej żywności wśród państw spoza ugrupowania pozostaje Rosja. Jednak po akcesji Polski do Unii jej udział zmalał z blisko 8% w 2004 roku do około 5% w 2011 roku⁴. Zauważalne zmniejszenie wywozu produktów na omawiany rynek nastąpiło w latach 2006–2008 i było spowodowane między innymi nieposiadaniem przez polskich producentów odpowiednich dokumentów weterynaryjnych i fitosanitarnych, niezbędnych do wprowadzenia owoców i warzyw oraz mięsa na obszar Rosji⁵.

Następnym po Niemczech dostawcą żywności do Polski jest Holandia, z najwyższym w badanym okresie udziałem: 10%, w 2004 roku i malejącym sukcesywnie do 8,5% w 2011 roku. Innymi, liczącymi się partnerami w imporcie są: Hiszpania (spadek udziału z 7,4% w 2004 r. do 5,2% w 2011 r.), Dania (z udziałem na poziomie 4–5%), Francja (spadek z 4,8% w 2004 r. do niespełna 4% w ostatnich latach) oraz Włochy (spadek z 5% do 4,2%)⁶.

Omawiając obroty handlowe z poszczególnymi krajami, warto odnieść się również do ich dynamiki. Największe przyrosty w wywozie w latach 2004–2011 odnotowano w przypadku Hiszpanii. Indeks realnej dynamiki eksportu wyniósł w latach 2005 i 2009 odpowiednio 173,1 oraz 169,3. W efekcie, w okresie 2004–2009 wartość wywozu do tego państwa wzrosła ponad trzykrotnie, choć udział Hiszpanii w całkowitym eksporcie sięgał jedynie około 2%. Podobny, duży wzrost sprzedaży odnotowano dla Francji i Słowacji. W pierwszym przypadku wartość badanego wskaźnika wyniosła w latach 2007 i 2009 odpowiednio 134,5 oraz 152,2, a udział kraju w polskim wywozie w latach 2010 i 2011 był równy około 6%. W przypadku Słowacji analizowany wskaźnik wyniósł 152,9 w 2005 roku. W tym samym roku podobne tempo przyrostu eksportu, o około 55%, odnotowano w sprzedaży produktów na rynek Węgier (tab. 3). Udziały tego kraju i Słowacji w całkowitym polskim eksporcie rolno-spożywczym wynoszą około 3%.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Zalewski o pozwoleniach dla zakładów mięsnych i mleczarskich na eksport do Rosji, www.ppr.pl (25.01.2013); *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego...*

⁶ Obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego...*

Na uwagę zasługują również spektakularne wzrosty wywozu produktów do Chin – w latach 2005–2006 oraz 2009–2011 indeks realnej dynamiki kształtował się na poziomie powyżej 150. Znaczenie tego kraju w zakupach polskiej żywności jest jednak nadal marginalne (około 0,3%). Okresy największego spowolnienia wywozu odnotowano również do państw mało istotnych dla polskiego eksportu: Chin (wskaźnik wyniósł 82,4 w 2007 r. i 64,4 w 2008 r.) oraz Brazylii (63,5 w 2009 r. oraz 61,7 w 2011 r.), a wśród krajów bardziej znaczących – Rosji (81,9 w 2006 r.) i USA (86,9 w 2005 r. i 87,2 w 2011 r.). Można również dostrzec skutki ogólnoswiatowego kryzysu, objawiające się powszechnym występowaniem w 2008 roku spadków eksportu do poszczególnych państw (tab. 3)⁷.

Tabela 3. Realna dynamika eksportu i importu artykułów rolno-spożywczych według najważniejszych krajów w latach 2001–2011 (rok poprzedni = 100; deflator – średnioroczna stopa inflacji)

Kraj	2001–2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Eksport								
Austria	120,8	145,7	119,0	129,6	88,8	99,1	101,7	127,2
Belgia	130,8	96,4	99,0	131,9	114,0	115,6	110,8	114,7
Brazylia	133,9	159,4	103,4	125,2	141,9	63,5	143,2	61,7
Chiny	65,4	156,9	174,1	82,4	64,4	151,6	137,3	150,8
Czechy	122,5	121,4	138,3	109,3	104,3	121,4	98,3	118,4
Dania	123,0	151,3	108,2	87,0	95,5	109,1	101,0	112,4
Francja	124,6	111,9	124,5	134,5	97,8	152,2	124,1	104,6
Hiszpania	178,5	173,1	101,2	103,8	93,2	169,3	90,4	90,4
Holandia	122,1	120,0	117,4	105,2	107,1	115,6	99,8	110,3
Litwa	114,4	102,4	148,9	132,4	113,3	83,8	91,1	114,8
Niemcy	129,2	118,2	111,0	115,0	99,2	108,9	106,1	110,6
Norwegia	131,5	98,6	119,1	137,3	98,9	117,9	94,6	111,6
Rosja	124,2	108,8	81,9	99,3	94,9	138,0	120,2	105,1
Słowacja	142,2	152,9	122,2	110,8	119,7	113,1	116,6	106,4
Szwecja	134,1	109,3	103,8	115,1	112,2	113,1	120,5	114,3
Ukraina	101,5	94,8	109,2	134,7	148,1	90,8	100,1	98,2
USA	112,9	86,9	97,8	107,1	94,5	131,7	97,2	87,2
Węgry	129,6	154,6	120,0	97,1	109,6	111,1	97,8	99,5
Wielka Brytania	135,6	115,0	130,6	129,5	97,7	115,7	106,9	108,8

⁷ *Ibidem*.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Włochy	123,3	123,5	125,5	94,5	95,5	147,7	101,6	100,1
Import								
Austria	116,2	119,9	118,1	110,9	126,0	119,0	98,3	98,8
Belgia	100,9	97,3	106,8	130,1	127,4	134,1	99,1	131,8
Brazylia	115,7	76,6	117,4	82,6	89,4	130,2	130,7	122,8
Chiny	109,4	94,2	101,6	119,0	113,4	102,1	104,6	101,1
Czechy	108,3	119,4	127,4	122,7	105,7	103,5	92,0	119,1
Dania	120,7	135,2	103,1	120,7	113,9	116,4	97,5	107,7
Francja	120,9	88,8	116,7	117,0	112,3	106,3	101,7	114,5
Hiszpania	112,3	91,0	109,2	120,6	110,3	104,0	99,0	108,6
Holandia	107,9	107,7	105,7	116,7	110,2	106,1	106,4	109,0
Litwa	124,9	166,0	136,8	173,1	117,4	68,8	133,8	144,4
Niemcy	111,8	120,1	115,5	132,1	129,7	112,0	103,5	121,4
Norwegia	97,0	124,6	130,5	96,2	87,1	160,5	139,1	85,8
Rosja	86,5	140,4	92,2	96,6	82,6	89,4	113,0	137,2
Słowacja	102,5	110,5	127,8	121,7	104,8	130,8	112,3	118,9
Szwecja	118,9	105,6	119,5	117,5	172,4	48,5	144,2	99,3
Ukraina	111,2	97,2	187,5	108,0	162,0	81,3	125,6	172,2
USA	104,1	93,0	107,5	118,1	122,4	107,3	135,7	75,1
Węgry	107,7	85,3	116,7	138,2	99,0	86,3	106,5	130,4
Wielka Brytania	117,9	113,5	107,9	136,0	134,5	118,1	110,7	123,0
Włochy	110,0	110,7	108,0	122,6	102,0	102,5	109,0	105,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego...*

Jeśli chodzi o tendencje w imporcie, to największe realne przyrosty odnotowano w poszczególnych latach dla Litwy (o 66% w 2005 r. oraz o 73,1% w 2007 r.), Ukrainy (odpowiednio o 87,5%, 62% i 72,2% w latach 2006, 2008 i 2011), Szwecji (72,4% w 2008 r.) i Norwegii (60,5% w 2009 r.). Szybkie przyrosty importu z Litwy i Ukrainy spowodowały, że wartość przywozu z tych państw w okresie 2004–2011 zwiększyła się aż około siedmiokrotnie, chociaż ich udział w imporcie żywności do Polski wynosił odpowiednio jedynie około 1% i 3%. Warto także zwrócić uwagę na istotne wzrosty zakupów z Belgii, Niemiec, Słowacji i Wielkiej Brytanii (wzrost ok. czterokrotny) oraz z Norwegii (wzrost trzykrotny)⁸. Największe spadki wartości importu odnotowano dla Brazylii w latach 2005 i 2007 (indeks realnej dynamiki importu wyniósł odpowiednio 76,6 oraz 82,6), Rosji (82,6 w 2008 r.), Szwecji (48,5 w 2009 r.) oraz USA (75,1 w 2011 r.) – tabela 3.

⁸ *Ibidem*.

Tabela 4. Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi z najważniejszymi krajami w wybranych latach po akcesji (w mln zł)

Kraj	2005			2007			2009			2011		
	eksport	import	saldo	eksport	import	saldo	eksport	import	saldo	eksport	import	saldo
Austria	526,9	253,9	273,0	841,2	344,5	496,7	798,0	556,7	241,3	1104,4	578,6	525,8
Belgia	546,4	396,5	150,0	738,8	570,5	168,2	1050,4	1051,1	-0,7	1428,3	1470,0	-41,7
Brazylia	18,0	552,4	-534,4	24,1	554,2	-530,1	23,4	695,7	-672,3	22,2	1195,1	-1172,9
Chiny	50,9	739,2	-688,3	75,6	925,2	-849,6	79,5	1155,4	-1075,9	176,2	1306,9	-1130,7
Czechy	1575,3	829,4	745,9	2465,4	1341,3	1124,1	3364,2	1583,6	1780,5	4190,2	1856,8	2333,5
Dania	1001,3	1101,2	-99,9	975,8	1417,5	-441,8	1096,3	2025,6	-929,3	1332,0	2276,1	-944,1
Francja	914,4	878,7	35,8	1584,6	1241,7	342,8	2543,8	1598,9	945,0	3535,3	1993,0	1542,4
Hiszpania	606,1	1377,3	-771,2	659,5	1877,7	-1218,2	1121,8	2324,1	-1202,3	981,3	2673,7	-1692,4
Holandia	1747,0	2200,3	-453,3	2233,8	2811,5	-577,7	2983,4	3545,5	-562,2	3512,7	4402,3	-889,6
Litwa	632,9	153,0	479,9	1292,3	375,1	917,2	1323,3	326,7	996,6	1480,8	675,6	805,2
Niemcy	7342,1	3610,8	3731,3	9707,9	5702,3	4005,7	11314,9	8937,1	2377,8	14209,5	12020,7	2188,8
Norwegia	102,9	726,9	-624,0	174,1	944,7	-770,6	218,9	1424,8	-1206,0	247,3	1819,7	-1572,4
Rosja	2047,3	210,0	1837,3	1725,0	193,6	1531,5	2437,1	154,2	2283,0	3293,3	255,8	3037,5
Słowacja	681,6	318,1	363,5	955,6	512,2	443,4	1394,7	757,0	637,7	1851,6	1081,9	769,7
Szwecja	432,0	209,1	222,9	534,2	304,0	230,2	731,0	274,3	456,6	1077,9	420,3	657,5
Ukraina	623,8	218,1	405,8	949,6	457,2	492,4	1377,3	649,0	728,3	1449,4	1502,5	-53,1
USA	648,3	376,2	272,2	703,0	494,2	208,8	943,6	700,6	243,0	856,6	763,7	93,0
Węgry	1200,1	492,2	707,9	1448,5	822,2	626,4	1902,6	758,1	1144,6	1983,0	1126,4	856,6
Wielka Brytania	1610,9	419,6	1191,3	2820,0	637,6	2182,5	3436,1	1092,2	2343,9	4273,9	1591,3	2682,6
Włochy	1570,4	1140,8	429,7	1929,7	1563,5	366,2	2936,7	1763,7	1173,0	3194,1	2166,2	1028,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego*...

Dopełnieniem charakterystyki polskich obrotów produktami rolno-spożywczymi w okresie poakcesyjnym jest wartość salda wymiany z poszczególnymi krajami. Największe ujemne jego poziomy od wielu lat notuje się w kontaktach z Hiszpanią i Norwegią; w 2011 roku wyniosły one ponad 1,5 mld zł. Nieco mniejsze ujemne wartości salda, na poziomie ponad 1 mld zł, odnotowano w wymianie z Brazylią i z Chinami. Z kolei największą nadwyżkę w handlu, na poziomie 2–3 mld zł, Polska wykazuje od wielu lat z Niemcami, Rosją i Wielką Brytanią, a w ostatnim czasie – również z Czechami. Warto zaznaczyć, że saldo wymiany z Niemcami w latach 2009 i 2011 znacznie się zmniejszyło w porównaniu z wartościami z poprzednich lat, co należy wiązać z większymi przyrostami importu niż eksportu na ten rynek. W przypadku Rosji poprawa salda jest wynikiem wysokich dodatnich przyrostów wartości eksportu od 2009 roku (tab. 3 i 4).

Podsumowując, po przystąpieniu Polski do struktur europejskich istotnie wzrosły obroty handlowe krajowego sektora rolno-spożywczego z zagranicą. Lista najważniejszych partnerów Polski nie uległa zasadniczym przeobrażeniom, ale można dostrzec postępującą geograficzną koncentrację importu rolno-spożywczego. W efekcie w 2011 roku udział dwudziestu najważniejszych krajów w całkowitych zakupach wzrósł do poziomu podobnego, jak w przypadku eksportu (około 80%)⁹. Ponadto mając na uwadze wieloletnią już przynależność kraju do Unii i w związku z tym częściowe nasycenie tego rynku rodzimymi produktami oraz ograniczenie ich konkurencyjności pod wpływem rosnących kosztów pracy, należy spodziewać się większego zainteresowania eksporterów dostawami na rynki państw trzecich. Jak się wydaje, bardzo perspektywiczny dla Polski jest rynek Rosji. Mimo że jego znaczenie w polskim eksporcie w okresie poakcesyjnym zmalało, to jednak od 2009 roku odnotowano ożywienie sprzedaży do tego państwa. Innymi, wartymi uwagi rynkami zbytu dla polskiej żywności są Turcja, Białoruś, USA, Egipt, Chorwacja, Irak, Izrael, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Japonia czy Hongkong¹⁰. W ostatnich latach szczególnie interesującym krajem wydaje się Turcja, do której w 2011 roku istotnie wzrosła sprzedaż wołowiny (wskaźnik dynamiki eksportu wyniósł aż 300%). Było to spowodowane obniżeniem przez władze tureckie stawki celnej na importowaną z Unii wołowinę

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2011 roku*, www.bip.minrol.gov.pl (25.01.2013), s 2; A. Kalicki, D. Długokęcka, M. Kosewska, E. Siemieńska, A. Bugała, Ł. Chmielewski, P. Kostrzyński, W. Rodkiewicz, *Analiza wybranych zagadnień i tendencji w polskiej produkcji i handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w pierwszym półroczu 2012 roku*, FAMMU/FAPA, Warszawa 2012, s. 13.

– z 225% do 30%. W następnym roku udział tego kraju w zakupach polskiej wołowiny spadł, ale nadal pozostaje on głównym oprócz Holandii, Włoch i Niemiec obszarem zbytu dla jej producentów. Można również sądzić, że akcesja tego kraju do Wspólnoty, choć na razie jest to odległa perspektywa, mogłaby przynieść wiele innych korzyści polskim eksporterom żywności¹¹.

Oprócz rosnącego znaczenia państw spoza Wspólnoty w krajowym eksporcie, rośnie również ich pozycja w imporcie. W latach 2004–2011 najbardziej widoczne wzrosty zakupów odnotowano w przypadku Ukrainy (wzrost z około 220 mln zł do około 1,5 mld zł), Norwegii (wzrost z około 570 mln zł do około 1,8 mld zł) oraz Chin (wzrost z około 680 mln zł do około 1,3 mld zł)¹².

3. Struktura towarowa polskich obrotów handlowych produktami rolno-spożywczymi

W latach 2004–2011 w polskiej sprzedaży zagranicznej podobnie jak w latach poprzednich dominowało mięso i podroby jadalne (wzrost udziału z 12% do 17% w całości wywozu rolno-spożywczego) oraz produkty mleczarskie (spadek z 11% do około 10%). Odnotowano szczególne wzrost eksportu tytoniu i jego przetworów, których udział wzrósł z około 2% do blisko 9%, a średni roczny wskaźnik realnej dynamiki eksportu wyniósł aż 133,5. Równie wysoką wartość tego wskaźnika (131,8), odnotowano dla tłuszczów i olejów, co miało wpływ na zwiększenie się ich udziału w sprzedaży zagranicznej z niespełna 1% do blisko 2,5%. Z kolei w przypadku owoców i warzyw tempo przyrostu eksportu było wolniejsze (badany wskaźnik wyniósł około 104; tab. 5), co skutkowało spadkiem ich udziału z ok. 8% do 5%. Pozostałe warte uwagi działy towarowe, których znaczenie w eksporcie spadło, to zwierzęta żywe (spadek z około 4% do 1%), przetwory z warzyw i owoców (z około 9% do 6%) oraz cukier i wyroby cukiernicze (z około 5% do 3%). Ponadto, innymi liczącymi się w sprzedaży zagranicznej produktami były ryby i inne bezkręgowce wodne oraz kakao i przetwory, z udziałami w badanym okresie na poziomie około 5%, a także przetwory ze zbóż i mąki oraz z warzyw i owoców, które stanowiły odpowiednio około 6% i około 7% całości wywozu¹³.

¹¹ P. Kostrzyński, *Turcja ważnym rynkiem zbytu dla polskich eksporterów wołowiny i wspólnotowego handlu żywcem wołowym*, www.ksow.pl (25.01.2013).

¹² Obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego...*

¹³ *Ibidem*.

Jeśli chodzi o strukturę towarową polskiego importu produktów rolno-spożywczych w latach 2004–2011, to największe udziały również miały mięso i podroby jadalne. Wielokrotnie występujące wysokie (tj. powyżej 120%) roczne wartości wskaźnika realnej dynamiki importu sprawiły, że ich udział wzrósł z około 5% do około 10%. Istotne znaczenie miały także ryby i inne bezkręgowce wodne (udział wynosił 8–9%). Na szczególną uwagę zasługuje dział owoców i orzechów jadalnych, w którym odnotowano spadek z blisko 13% do 8%. Innymi liczącymi się pozycjami, które także straciły na znaczeniu w całości zakupów, były pozostałości i odpady przemysłu spożywczego, pasze (spadek z około 11% do około 9%) oraz różne przetwory spożywcze (z ponad 7% do około 6%). Widocznie (z 3,4% do 1,6%) zmniejszył się także udział w zakupach tak zwanych pozostałych wyrobów pochodzenia zwierzęcego – produktów o małym znaczeniu w całości importu. Pozostałe ważne działy, o ustabilizowanych udziałach w strukturze towarowej przywozu, to tłuszcze i oleje oraz kakao i przetwory (po 5–6%). Warte uwagi są również istotne wzrosty zakupów produktów mleczarskich. Duża dynamika importu w pierwszych latach członkostwa (tab. 5) sprawiła, że ich udział wzrósł z 1,6% do 4,2%¹⁴.

Do najważniejszych produktów w polskim eksporcie w 2011 roku (i kluczowych również w poprzednich latach) należały papierosy, mięso drobiowe, czekolada i wyroby czekoladowe, mięso wołowe, mięso wieprzowe, wyroby piekarnicze i cukiernicze, syropy cukrowe, sery, soki owocowe (głównie jabłkowy), ryby wędzone (przede wszystkim łosoś) oraz owoce mrożone. Wymienione produkty stanowiły aż 46% całego eksportu rolno-spożywczego¹⁵. Do Niemiec, czyli najważniejszego odbiorcy, najwięcej sprzedano ryb wędzonych (głównie łososia), mięsa drobiowego, herbatników, wafli i innych pochodnych produktów, soków owocowych (przede wszystkim z jabłek), przetworzonych i zakonserwowanych ryb, pszenicy, mleka w proszku, mrożonych owoców, papierosów oraz mięsa wołowego. Wielka Brytania, która znajduje się na drugim miejscu pod względem polskich dostaw, zakupiła przede wszystkim czekoladę i wyroby czekoladowe, mięso drobiowe, mięso wieprzowe solone oraz przetwory z mięsa. Na trzecim miejscu uplasowały się Czechy, którym sprzedano głównie sery, mięso drobiowe, wyroby piekarnicze, ciasta i ciastka, mięso wieprzowe oraz olej rzepakowy. Francja zakupiła głównie papierosy, wódkę oraz mięso drobiowe, Holan-

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2011 roku...*, s. 2.

dia i Włochy – papierosy i mięso wołowe, a Rosja – jabłka, czekoladę i wyroby czekoladowe, mrożone warzywa oraz pieczarki¹⁶.

Tabela 5. Średnia roczna realna dynamika eksportu i importu artykułów rolno-spożywczych według działów CN w latach 2004–2011 (rok poprzedni = 100; deflator – średnioroczna stopa inflacji)

Numer działu	Nazwa	Eksport	Import
01	Zwierzęta żywe	93,4	117,9
02	Mięso i podroby jadalne	117,3	121,5
03	Ryby i inne bezkręgowce wodne	111,7	112,1
04	Produkty mleczarskie, jaja, miód...	109,8	127,3
05	Pozostałe wyroby pochodzenia zwierzęcego	104,8	99,9
06	Drzewa i inne rośliny, bulwy...	103,3	106,0
07	Warzywa	103,9	113,5
08	Owoce i orzechy jadalne	103,7	104,1
09	Kawa, herbata i przyprawy	124,4	111,7
10	Zboża	132,2	108,2
11	Wyroby przemysłu młynarskiego, sól...	109,6	107,4
12	Nasiona i owoce oleiste, ziarna...	99,8	115,5
13	Szelak, gumy, żywice...	97,7	104,4
14	Materiały roślinne do wyplatania...	92,7	143,0
15	Tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego	131,8	111,9
16	Przetwory z mięsa, ryb...	113,1	113,8
17	Cukry i wyroby cukiernicze	102,6	118,3
18	Kakao i przetwory	113,3	110,2
19	Przetwory ze zbóż, mąki, skrobi...	111,5	113,2
20	Przetwory z warzyw, owoców...	105,6	112,6
21	Różne przetwory spożywcze	113,6	106,8
22	Napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	112,6	113,1
23	Pozostałe i odpady przemysłu spożywczego, pasze	114,5	107,6
24	Tytoń i przetworzone namiastki tytoniu	133,5	113,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego handlu zagranicznego...*

Wiodącymi produktami w strukturze polskiego importu rolno-spożywczego w 2011 roku były: mięso wieprzowe, makuchy sojowe, ryby świeże, filety rybne, kawa, syropy cukrowe, czekolada i wyroby czekoladowe, karma dla zwierząt, tytoń nieprzetworzony oraz owoce cytrusowe. Asortyment ten stanowił 36% całkowitych zakupów rolno-spożywczych. Wymienione produkty były również w większości wypadków sztandarowymi pozycjami polskiego importu w poprzednich

¹⁶ *Ibidem.*

latach. W przypadku zakupów z Niemiec – największego dostawcy – dominującymi pozycjami były: mięso wieprzowe, czekolada i wyroby czekoladowe, kawa, karma dla zwierząt, pieczywo cukiernicze i ciastka, sery oraz syropy cukrowe i jelita zwierzęce. W Holandii zakupiono głównie mięso wieprzowe, roślin żywe, kwiaty cięte oraz olej palmowy. Hiszpania dostarczała przede wszystkim owoce cytrusowe, brzoskwinie, nektaryny, pomidory i mięso wieprzowe, Argentyna – makuchy sojowe, Dania – mięso wieprzowe, Włochy – winogrona, czekoladę i wyroby zawierające kakao, wino oraz makarony, natomiast Francja – cukier, syropy cukrowe oraz karmę dla zwierząt¹⁷.

Podsumowując, w latach 2004–2011 w strukturze asortymentowej polskiego eksportu oprócz produktów nisko przetworzonych (tj. mięsa i podrobów jadalnych, owoców i warzyw), istotne znaczenie (z udziałami 5–10%) miało również wiele grup produktów wysoko przetworzonych. Ma to związek z rozwojem przetwórstwa spożywczego i jego specjalizacją, nie tylko dzięki postępowi technicznemu, ale również na skutek zmieniających się trendów konsumpcyjnych i popytu zgłaszanego przez coraz szersze masy kupujących na terenie Wspólnoty, a także poza nią.

Wiodącymi pozycjami w imporcie były produkty nisko przetworzone, w tym głównie mięso i podroby jadalne, owoce i ryby, które częściowo były uzupełnieniem asortymentu nieprodukowanego w naszej strefie klimatycznej. Wśród produktów wysokiego przetwórstwa o kluczowym znaczeniu znalazły się nieliczne pozycje, takie jak tłuszcze, kakao i przetwory, różne przetwory spożywcze oraz pozostałości i odpady przemysłu spożywczego, pasze. Ich udziały w całkowitym imporcie, z wyjątkiem ostatniej pozycji, nie przekroczyły jednak 6%.

Podsumowanie

Przystąpienie Polski do UE było niewątpliwie impulsem do intensyfikacji wzajemnych obrotów produktami rolno-spożywczymi, a w szczególności do ich eksportu. Nieskrępowany dostęp do wspólnego rynku oraz liczne mechanizmy WPR ukierunkowały i wsparły produkcję oraz przetwórstwo żywności. Warto jednak zauważyć, że od momentu akcesji do 2008 roku kolejne wzrosty wywozu poza granice kraju (zarówno do ugrupowania, jak i poza obszar Wspólnoty) były coraz mniejsze. Jak można sądzić, było to spowodowane nie tylko postępującym

¹⁷ *Ibidem*, s. 3.

nasyceniem unijnego rynku polską żywnością oraz pogorszeniem się jej konkurencyjności cenowej (w świetle rosnących cen czynników produkcji), ale również pogłębiającym się ogólnoświatowym kryzysem. Co ciekawe, w następnym roku pojawiło się wyraźne ożywienie w polskim eksporcie, nie tylko do państw członkowskich, ale również do pozostałych. Utrzymujące się od 2009 roku wyższe wartości wskaźnika realnej dynamiki wywozu do państw trzecich niż do krajów Unii wskazują na rosnące zainteresowanie tymi rynkami zbytu wśród krajowych eksporterów. Lista odbiorców krajowej żywności jest coraz bardziej urozmaicona. Oprócz wieloletniej współpracy z Rosją, Ukrainą czy Białorusią na znaczeniu zyskują bardziej odległe rynki. Można zatem sądzić, że zagrożenie w postaci coraz większej konkurencji na rynku Wspólnoty, nie stanowi istotnej bariery rozwoju polskiego eksportu rolno-spożywczego.

Literatura

- Kalicki A., Długokęcka D., Kosewska M., Siemieńska E., Bugała A., Chmielewski Ł., Kostrzyński P., Rodkiewicz W., *Analiza wybranych zagadnień i tendencji w polskiej produkcji i handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w pierwszym półroczu 2012 roku*, FAMMU/FAPA, Warszawa 2012.
- Kostrzyński P., *Turcja ważnym rynkiem zbytu dla polskich eksporterów wołowiny i wspólnotowego handlu żywcem wołowym*, www.ksow.pl.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2011 roku*, www.bip.minrol.gov.pl.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w okresie I–IX 2012 roku*, www.bip.minrol.gov.pl.
- Rocznik statystyczny handlu zagranicznego*, GUS, Warszawa 2005–2012. www.stat.gov.pl.
- Zalewski o pozwoleniach dla zakładów mięsnych i mleczarskich na eksport do Rosji*, www.ppr.pl.

THE CHANGES IN POLISH INTERNATIONAL TRADE IN AGRI-FOOD PRODUCTS IN THE POST-ACCESSION PERIOD

Summary

The aim of the article is to characterise changes in Polish international trade in agri-food products after the accession to the EU with respect to the value, geography and assortment, and to identify the most important factors shaping the directions of development of Polish exchange. In the years of 2004–2011, there was a clear intensification of both exports and imports of these products, and in the first years of the membership, the increases in sales were higher than the increases in purchases, which positively affected the balance of trade. The majority of domestic exports was directed to the Community, however, since 2009 one can observe among domestic exporters a little more interest in markets of third countries.

Keywords: international trade, agri-food products, European Union